

CZU: 327(478):061.1EU:37.017.4

JEL Classification: : I21, I28, Z18

DOI <https://doi.org/10.59295/eciee26.08>

EDUCAȚIA CIVICĂ ȘI FORMAREA IDENTITĂȚII EUROPENE ÎN REPUBLICA MOLDOVA ÎN CONTEXTUL PROCESULUI DE ADERARE LA UNIUNEA EUROPEANĂ

Boris COREȚCHI¹⁰

ORCID: 0000-0001-8841-4838

Lida CUCOȘ¹¹

ORCID: 0009-0008-0232-3352

Recenzent: Olga SÎRBU, doctor, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Moldova.

Rezumat: *Procesul de integrare europeană a generat transformări semnificative în dezvoltarea politică, socială și instituțională a Republicii Moldova. În acest context, educația civică capătă un rol tot mai important în formarea atitudinilor democratice, în consolidarea înțelegerii valorilor europene și în dezvoltarea unei identități europene în rândul cetățenilor. Prezentul studiu analizează relația dintre educația civică și procesul de formare a identității europene în Republica Moldova în contextul parcurșului de aderare la Uniunea Europeană. Cercetarea urmărește modul în care educația civică contribuie la promovarea principiilor democratice, la respectarea drepturilor omului și la conștientizarea responsabilităților asociate cetățeniei europene. O atenție deosebită este acordată rolului instituțiilor educaționale, politicilor publice și inițiativelor civice în stimularea participării active a cetățenilor la viața democratică și în facilitarea unei mai bune înțelegeri a procesului de integrare europeană. Studiul se bazează pe analiza literaturii de specialitate, a documentelor de politici publice și a rapoartelor elaborate de instituții naționale și europene, pre-*

¹⁰ Doctor, conferențiar universitar, USM, boris.coretchi@usm.md

¹¹ Doctorandă, USM, cucos.lida@usm.md

cum și pe examinarea evoluțiilor recente din mediul educațional și socio-politic al Republicii Moldova. Rezultatele evidențiază faptul că educația civică reprezintă un instrument esențial pentru consolidarea rezilienței democratice și pentru dezvoltarea sentimentului de apartenență la spațiul european.

Cuvinte-cheie: educație civică, identitate europeană, integrare europeană, Republica Moldova, valori democratice, participare civică.

CIVIC EDUCATION AND THE FORMATION OF EUROPEAN IDENTITY IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA IN THE CONTEXT OF THE EUROPEAN UNION ACCESSION PROCESS

Abstract: *The European integration process has generated significant transformations in the political, social, and institutional development of the Republic of Moldova. In this context, civic education has acquired an increasingly important role in shaping democratic attitudes, strengthening the understanding of European values, and fostering a European identity among citizens. This study analyzes the relationship between civic education and the formation of European identity in the Republic of Moldova within the framework of the European Union democratic values, civic participation.*

The European integration process has generated significant transformations in the political, social, and institutional development of the Republic of Moldova. In this context, civic education has acquired an increasingly important role in shaping democratic attitudes, strengthening the understanding of European values, and fostering a European identity among citizens. This study analyzes the relationship between civic education and the formation of European identity in the Republic of Moldova within the framework of the European Union democratic values, civic participation.

The research examines how civic education contributes to the promotion of democratic principles, respect for human rights, and awareness of the responsibilities associated with European citizenship. Particular attention is given to the role of educational institutions, public policies, and civic initiatives in encouraging active citizen participation in democratic life and in facilitating a better understanding of the European integration process. The study is based on the analysis of relevant academic literature, public policy documents, and reports issued by national and European

institutions, as well as on the examination of recent developments in the educational and socio-political environment of the Republic of Moldova. The findings highlight that civic education represents an essential instrument for strengthening democratic resilience and for developing a sense of belonging to the European space.

Keywords: *civic education, European identity, European integration, Republic of Moldova.*

Introducere

În societățile contemporane, identitatea politică și civică nu mai este determinată exclusiv de apartenența națională, ci este modelată și de participarea indivizilor la spații de valori, norme și instituții supranaționale. Pentru Republica Moldova, parcursul de aderare la Uniunea Europeană creează nu doar obligații de natură juridică și instituțională, ci și necesitatea unei transformări culturale profunde. Această transformare implică formarea unei cetățenii active, capabile să înțeleagă democrația ca practică socială, nu doar ca principiu constituțional. Tranziția de la un sistem politic de tip sovietic la unul democratic a implicat transformări profunde nu doar la nivel instituțional, ci și la nivelul mentalităților colective. În cazul Republicii Moldova, acest proces a fost marcat de dificultăți structurale și de persistența unor practici și percepții specifice perioadei anterioare. În acest cadru, educația civică devine una dintre cele mai importante pârgii pentru consolidarea rezilienței democratice și pentru dezvoltarea unei identități europene compatibile cu aspirațiile de aderare ale statului [1].

Semnificația temei este amplificată de contextul recent. După obținerea statutului de țară candidată în 2022 și deschiderea negocierilor în 2024, Republica Moldova a intrat într-o etapă în care integrarea europeană nu mai este doar un obiectiv strategic declarat, ci un proces tehnic și politic în desfășurare. Educația reprezintă unul dintre principalele instrumente prin care Uniunea Europeană își consolidează coeziunea internă și promovează dezvoltarea unei identități comune. Inițiativele educaționale europene contribuie nu doar la armonizarea sistemelor educaționale, ci și la formarea unui set comun de valori și competențe, esențiale pentru aprofundarea integrării europene. Programul Național de Aderare 2025–2029, aprobat de Guvern, definește acest proces drept principalul document pentru planificarea și monitorizarea obligațiilor asumate în negocierile de aderare [5].

În paralel, în 2025 Comisia Europeană a remarcat că screeningul bilateral a fost încheiat în septembrie 2025, iar Moldova a continuat reformele în domeniile fundamentale, inclusiv în funcționarea instituțiilor democratice și în educație [4].

În plan intern, referendumul constituțional din 20 octombrie 2024 a avut o încărcătură simbolică și pedagogică aparte. Prin rezultatul său favorabil, acesta a confirmat nu doar opțiunea geopolitică a statului, ci și nevoia consolidării unei culturi civice capabile să susțină în mod informat și critic procesul de integrare. Totuși, apropierea scorului final arată că identitatea europeană nu este încă omogen distribuită la nivel social și teritorial, ceea ce face cu atât mai necesară intervenția sistemului educațional și a politicilor publice în direcția alfabetizării democratice și europene. Curtea Constituțională a confirmat oficial 1.488.874 de voturi valabil exprimate, dintre care 749.719 pentru „DA” și 739.155 pentru „NU” [3].

Din punct de vedere conceptual, identitatea europeană poate fi înțeleasă drept un sentiment de apartenență construit pe baza unor valori comune, a participării la un spațiu normativ și instituțional comun și a recunoașterii reciproce între cetățeni. În cazul Republicii Moldova, această identitate nu anulează identitatea națională, ci o completează prin deschiderea către un model civic bazat pe libertate, pluralism, egalitate, demnitate și stat de drept. Prin urmare, educația civică trebuie analizată nu doar ca disciplină școlară, ci ca infrastructură culturală a europenizării societății. Această relație necesită o analiză susținută de indicatori empirici relevanți, bazată pe indicatori care reflectă gradul de integrare socială și participare civică a populației, în special a tinerilor.

Societatea civilă joacă un rol esențial în consolidarea democrației și în promovarea valorilor europene, acționând ca un intermediar între cetățeni și instituțiile statului. Prin activitățile sale, aceasta contribuie la responsabilizarea autorităților, la dezvoltarea participării civice și la protejarea drepturilor fundamentale, devenind astfel un factor determinant al rezilienței democratice.

Prezentul studiu contribuie la literatura de specialitate prin utilizarea unor indicatori empirici recenți, integrați într-o analiză descriptivă și interpretativă a relației dintre educația civică și formarea identității europene.

Metodele aplicate

Cercetarea se bazează pe o metodologie calitativă, cu caracter interdisciplinar, utilizată pentru a analiza relația dintre educația civică și formarea identității europene în Republica Moldova. Studiul combină analiza documentelor oficiale cu interpretarea datelor statistice recente. Analiza are un caracter descriptiv și interpretativ, fiind orientată spre identificarea relațiilor dintre educația civică, participarea socială și formarea identității europene.

În cadrul cercetării au fost examinate documente ale Uniunii Europene privind procesul de aderare, rapoarte ale Comisiei Europene, politici publice naționale, precum și documente curriculare ale Ministerului Educației și Cercetării [1, 4, 5]

De asemenea, au fost utilizate date statistice ale Biroului Național de Statistică, în special indicatori privind educația, accesul la internet și integrarea tinerilor (inclusiv rata NEET), precum și informații din studii sociologice referitoare la participarea civică [7].

Cercetarea include și o analiză de tip SWOT, utilizată pentru a evidenția punctele forte, punctele slabe, oportunitățile și amenințările asociate educației civice în contextul integrării europene. Această metodă permite o evaluare sintetică a factorilor interni și externi care influențează dezvoltarea culturii civice și consolidarea identității europene în Republica Moldova.

Prin combinarea acestor metode, studiul oferă o imagine de ansamblu asupra rolului educației civice în procesul de europenizare a societății și asupra principalelor provocări existente. Această combinație de surse permite corelarea perspectivei instituționale cu realitățile educaționale și sociale din Republica Moldova. În cadrul studiului, indicatorul NEET este utilizat ca indicator aproximativ al nivelului de integrare socio-civică a tinerilor, fiind corelat conceptual cu participarea democratică și dezvoltarea identității europene [4].

Cercetarea are un caracter exploratoriu și interpretativ, neavând ca obiectiv testarea statistică a relațiilor cauzale, ci evidențierea conexiunilor dintre educația civică, participarea socială și formarea identității europene, pe baza analizei documentare și a indicatorilor relevanți.

Rezultatele cercetării

În Republica Moldova, educația civică a dobândit o semnificație nouă în contextul apropierii de Uniunea Europeană. Nu mai este vorba doar despre transmiterea unor noțiuni despre stat, lege și drepturi, ci despre formarea unor competențe democratice capabile să susțină funcționarea unei

societăți deschise. Documentele curriculare arată că disciplina „Educație pentru societate” este construită pe baza educației pentru cetățenie democratică și drepturile omului și urmărește explicit responsabilizarea elevilor pentru a deveni cetățeni activi, implicați în conturarea viitorului comunităților lor [6, 14].

Ghidurile metodologice invocă direct Carta Consiliului Europei și Cadrul de Referință al Competențelor pentru Cultură Democratică [10].

Această orientare este esențială pentru formarea identității europene, deoarece Uniunea Europeană funcționează nu doar ca piață sau uniune juridică, ci și ca spațiu al participării democratice și al valorilor comune. Identitatea europeană se consolidează atunci când cetățeanul învață să relaționeze drepturile cu responsabilitățile, libertatea cu pluralismul și interesul personal cu binele public. Din acest motiv, educația civică trebuie privită ca parte a capacității statului de a produce coeziune democratică și de a reduce vulnerabilitatea față de extremism, manipulare și apatie civică.

Pentru a evidenția complexitatea procesului de formare a identității europene prin intermediul educației civice, este utilă delimitarea principalelor dimensiuni funcționale ale acesteia. Educația civică nu se reduce la transmiterea de informații, ci implică un proces integrat de formare a competențelor, valorilor și comportamentelor sociale.

Tabelul 1. Dimensiunile educației civice în formarea identității europene

Dimensiune	Conținut	Impact asupra identității europene
Cognitivă	Cunoașterea valorilor UE, instituțiilor și drepturilor	Crește nivelul de conștientizare europeană
Normativă	Interiorizarea valorilor democratice (libertate, stat de drept)	Consolidarea culturii democratice
Participativă	Implicare civică, voluntariat, activism	Dezvoltarea cetățeniei active
Identitară	Sentiment de apartenență la spațiul european	Formarea identității europene

Sursa: elaborat de autori în baza documentelor surselor [1, 3 și 7].

Raportul Comisiei Europene din 2025 arată că Moldova a făcut progrese în creșterea relevanței, calității și incluziunii educației.

Guvernul a continuat modernizarea sistemului, a avansat revizuirea curriculumului pentru disciplinele obligatorii și a dezvoltat programe de formare a profesorilor, inclusiv în domeniul competențelor digitale. Tot raportul notează însă că persistă provocări privind accesul echitabil la educație pentru copiii cu nevoi speciale, dizabilități, vulnerabilități sociale sau aparținând unor minorități etnice [4].

Acest contrast este relevant pentru tema identității europene. O identitate europeană autentică nu poate fi formată într-un sistem educațional care reproduce excluziunea, decalajele teritoriale sau participarea inegală. Prin urmare, educația civică trebuie susținută de politici de echitate și incluziune. În caz contrar, mesajul european riscă să rămână abstract pentru grupurile care nu beneficiază în mod egal de oportunitățile educaționale și civice.

Tabelul 2. Repere instituționale și educaționale relevante pentru formarea identității europene în Republica Moldova

Domeniu	Evoluții relevante	Incidență
Parcurs european	Statut de candidat acordat în iunie 2022	A consacrat oficial perspectiva europeană a Republicii Moldova
Negocieri de aderare	Negocierile au fost deschise formal la 25 iunie 2024	A transformat integrarea europeană din obiectiv politic în proces concret
Referendum constituțional	La 20 octombrie 2024, opțiunea „DA” a obținut 749.719 voturi, față de 739.155 pentru „NU”	A conferit identității europene o validare democratică și simbolică
Curriculum civic	„Educație pentru societate” este bazată pe educația pentru cetățenie democratică și drepturile omului	Creează cadrul școlar pentru interiorizarea valorilor europene
Reforme educaționale	Revizuirea curriculumului și formarea profesorilor au continuat în 2025	Consolidarea competențelor civice depinde de calitatea implementării

Sursa: elaborat de autori în baza documentelor surselor [6,7].

Datele sociologice recente arată că participarea civică în Republica Moldova este strâns legată de încrederea în instituții și de interesul pentru viața socio-politică. Un studiu susținut de UNDP indică faptul că voluntariatul reprezintă cea mai populară formă de angajament civic, iar creșterea

interesului pentru viața socio-politică și a activității civice este asociată cu un nivel mai mare de încredere în instituțiile publice. Același studiu arată că neparticiparea electorală este mai ridicată în rândul tinerilor, ceea ce indică existența unui spațiu important pentru intervenția educației civice [8].

Datele recente ale sondajului Eurobarometer privind „Youth and Democracy” (2024) confirmă relevanța relației dintre educație, participare civică și orientarea europeană a tinerilor. Rezultatele indică faptul că 64% dintre tineri intenționează să participe la alegerile europene, iar aproape jumătate dintre aceștia au fost implicați în acțiuni civice precum semnarea de petiții sau participarea la inițiative sociale. În același timp, peste 70% dintre respondenți consideră că sistemul educațional i-a pregătit pentru a face față provocărilor contemporane, inclusiv prin dezvoltarea competențelor digitale și a capacității de a identifica dezinformarea. De asemenea, 67% dintre tineri apreciază că Uniunea Europeană influențează viața lor cotidiană, ceea ce reflectă existența unei orientări europene și a unei percepții active asupra rolului UE în societate. Aceste rezultate susțin ipoteza conform căreia educația și participarea civică reprezintă factori importanți în conturarea unei identități europene, chiar dacă această relație este una indirectă și mediată de experiența socială și instituțională a indivizilor [15].

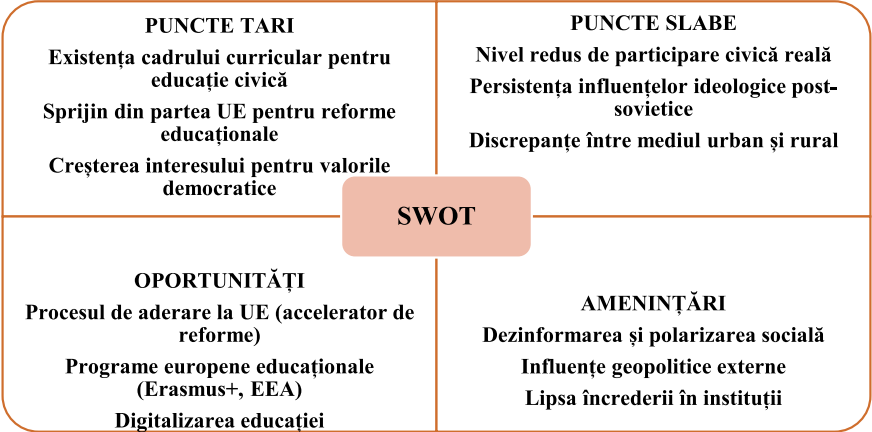

Figura 1. Analiza SWOT a educației civice în Republica Moldova în contextul integrării europene

Sursa: elaborată de autori pe baza surselor [2, 3, 6, 7 și 8].

Analiza SWOT evidențiază faptul că educația civică în Republica Moldova se află într-un proces de consolidare, fiind influențată atât de factori interni, cât și de dinamica mediului geopolitic extern. Aceasta reflectă caracterul dual al procesului de integrare europeană, în care oportunitățile sunt însoțite de riscuri.

Pentru a ilustra relația dintre educația civică și identitatea europeană, Figura 2 prezintă un model conceptual al mecanismelor prin care educația contribuie la consolidarea democrației și la integrarea europeană.

Figura 2. Modelul relației dintre educația civică și formarea identității europene

Sursa: elaborată de autori pe baza sintezei teoretice a relației dintre educația civică, participarea democratică și formarea identității europene.

Modelul relației dintre educația civică și formarea identității europene evidențiază faptul că educația civică funcționează ca un catalizator al participării sociale și al încrederii instituționale, elemente esențiale pentru dezvoltarea unei identități europene durabile. Pentru a valida această relație la nivel empiric, este necesară analiza unor indicatori care reflectă gradul de integrare socială și participare a tinerilor, unul dintre cei mai relevanți fiind indicatorul NEET.

Dincolo de dimensiunea conceptuală, analiza procesului de formare a identității europene trebuie susținută și de indicatori empirici care reflectă nivelul real de integrare socială a tinerilor. Unul dintre cei mai relevanți indicatori în acest sens este ponderea tinerilor NEET (not in employment, education or training), care evidențiază dificultățile de integrare educațională și profesională.

Analiza indicatorilor statistici relevă faptul că nivelul de participare civică este influențat și de caracteristicile demografice și educaționale ale populației. Datele oficiale indică faptul că tinerii reprezintă unul dintre cele mai active grupuri sociale în ceea ce privește participarea la activități educaționale și sociale. În același timp, statisticile privind tinerii care nu sunt încadrați în educație, ocupare sau formare profesională (NEET) evidențiază existența unor provocări în integrarea socială a unei părți a tinerilor, ceea ce subliniază importanța consolidării educației civice și a politicilor publice orientate spre participarea democratică.

Pentru a evidenția dimensiunea empirică procesului de integrare socială a tinerilor, tabelul de mai jos prezintă evoluția indicatorului NEET în Republica Moldova în perioada 2020–2024, pe trimestre și grupe de vârstă.

Tabelul 3. Evoluția tinerilor NEET în Republica Moldova pe grupe de vârstă trimestrul IV, anii 2020–2024

Anul	15–24 ani	15–29 ani	15–34 ani
2020	17,1	24,7	30,4
2021	16,3	23,2	27,8
2022	15,8	24,7	28,7
2023	12,7	22,8	28,1
2024	13,7	22,2	26,0

Sursa: elaborat de autori pe baza sursei [7].

Datele prezentate în Tabelul 3 evidențiază o tendință general descendentă a indicatorului NEET, în special în cazul grupei de vârstă 15–24 ani, ceea ce sugerează o îmbunătățire relativă a integrării tinerilor în sistemul educațional și pe piața muncii. Cu toate acestea, valorile înregistrate pentru grupele de vârstă extinse (15–29 și 15–34 ani) rămân relativ ridicate, indicând persistența unor dificultăți structurale în tranziția de la educație la ocupare.

Din perspectivă analitică, indicatorul NEET poate fi utilizat ca un indicator indirect al nivelului de integrare socio-economică a tinerilor, care influențează capacitatea acestora de a participa activ la viața civică și democratică. Tinerii integrați în educație sau ocupați profesional au, în general, o probabilitate mai mare de implicare în procesele sociale și instituționale, inclusiv în participarea electorală și în activități civice.

Totuși, această relație trebuie interpretată cu prudență, întrucât indicatorul NEET nu reflectă în mod direct nivelul participării civice sau al internalizării valorilor democratice, ci doar condițiile socio-economice care pot favoriza sau limita această participare.

În acest context, nivelurile ridicate ale NEET pot semnala nu doar vulnerabilități economice, ci și riscuri de excluziune socială, cu potențiale efecte asupra coeziunii sociale și asupra formării unei identități europene bazate pe participare activă și încredere instituțională. Prin urmare, reduce-

rea acestui indicator, corelată cu dezvoltarea educației civice și a politicilor de incluziune, reprezintă o direcție esențială pentru consolidarea rezilienței democratice în Republica Moldova. În acest sens, consolidarea educației civice, alături de politici publice orientate spre incluziune, reprezintă o condiție esențială pentru dezvoltarea unei identități europene durabile în Republica Moldova [7]. _

În acest sens, formarea identității europene nu trebuie redusă la acceptarea abstractă a ideii de integrare, ci trebuie înțeleasă ca participare activă la viața democratică. Un cetățean cu orientare europeană este, în primul rând, un cetățean capabil să delibereze, să verifice informația, să participe și să respecte regulile unui spațiu politic pluralist. De aceea, educația civică are o funcție preventivă față de dezinformare și o funcție formativă în raport cu cultura democratică. În societatea actuală, identitatea civică și cea europeană sunt mediate tot mai mult de accesul la informație și de competențele digitale. Comisia Europeană a remarcat că Moldova a dezvoltat în 2024 un program de formare a profesorilor pentru competențe digitale, bazat pe DigCompEdu, iar din 2025 a început instruirea în cascadă a cadrelor didactice. Totodată, datele statistice anexate raportului arată că ponderea gospodăriilor cu acces la internet la domiciliu a ajuns la 70,6% în 2024, în creștere față de 67,5% în 2023. Această evoluție facilitează accesul cetățenilor la informații, la resurse educaționale și la dezbateri publice, contribuind astfel la consolidarea culturii democratice și la dezvoltarea unei identități civice compatibile cu valorile europene [4]. _

Aceste date sunt importante deoarece educația civică modernă nu mai poate fi gândită separat de alfabetizarea digitală. În lipsa accesului la resurse digitale și a competențelor necesare pentru evaluarea critică a informației, cetățeanul rămâne vulnerabil la manipulare, propagandă și polarizare. În Republica Moldova, apropierea de UE cere nu doar armonizare juridică, ci și consolidarea unei culturi informaționale compatibile cu democrația europeană.

Tabelul 4. Indicatori relevanți pentru contextul educației civice și al identității europene în Republica Moldova

Indicator	An / perioadă	Valoare	Relevanță analitică
Gospodării cu acces la internet la domiciliu	2024	70,6%	Susține digitalizarea educației și accesul la informare civică
Cheltuieli publice pentru educație ca % din PIB	2024	5,4%	Arată prioritatea relativ ridicată acordată educației
Voturi „DA” la referendumul constituțional privind integrarea europeană	20.10.2024	749.719	Reflectă validarea democratică a vectorului european
Voturi „NU” la același referendum	20.10.2024	739.155	Indică polarizare și necesitatea consolidării culturii civice
Alocare anuală pentru Programul de dezvoltare a centrelor de tineret	2025–2030	4,5 mil. MDL	Susține infrastructura participării și socializării civice a tinerilor

Sursa: elaborat de autori în baza surselor BNS [4, 7,8].

Analiza indicatorilor prezentați în Tabelul 4 evidențiază faptul că formarea identității europene în Republica Moldova este influențată de un ansamblu complex de factori educaționali, economici și socio-politici. În primul rând, nivelul relativ ridicat al accesului gospodăriilor la internet (70,6% în 2024) reflectă extinderea infrastructurii digitale și creează condiții favorabile pentru dezvoltarea educației civice moderne, bazate pe accesul la informație, gândire critică și participare online.

În același timp, ponderea cheltuielilor publice pentru educație (5,4% din PIB) indică existența unui angajament instituțional semnificativ față de sectorul educațional. Totuși, eficiența acestui efort depinde de modul în care resursele sunt direcționate spre dezvoltarea competențelor civice, incluziune educațională și reducerea inegalităților.

Rezultatele referendumului constituțional din 2024 oferă o perspectivă relevantă asupra dimensiunii civice a integrării europene. Diferența redusă dintre voturile „DA” și „NU” evidențiază existența unei polarizări sociale, ceea ce confirmă faptul că identitatea europeană nu este încă uni-

form consolidată la nivelul societății. Această situație subliniază necesitatea unei educații civice mai eficiente, capabile să dezvolte competențe de participare democratică și de evaluare critică a informației.

De asemenea, alocarea financiară pentru dezvoltarea centrelor de tineret indică o orientare strategică spre stimularea participării civice a tinerilor și consolidarea capitalului social. Aceste inițiative pot contribui la crearea unor spații de implicare activă și la formarea unei culturi civice compatibile cu valorile europene.

În ansamblu, indicatorii analizați evidențiază faptul că procesul de formare a identității europene în Republica Moldova este susținut de progrese instituționale și investiții în educație și participare, dar rămâne marcat de provocări legate de polarizare, incluziune și eficiența politicilor publice.

Deși cadrul normativ și politic a avansat, formarea identității europene în Republica Moldova rămâne inegală. Persistă diferențe între mediul urban și rural, între grupurile cu nivel ridicat și redus de capital educațional, precum și între segmentele mai active și mai pasive civic. Raportul Comisiei Europene notează dificultăți persistente în educația incluzivă, în special pentru copiii cu cerințe educaționale speciale, dizabilități și pentru copiii romi, iar studiile privind participarea civică indică o implicare mai redusă a tinerilor în procesele electorale [4, 7, 8].

Prin urmare, educația civică nu trebuie tratată ca o simplă disciplină curriculară, ci ca parte a unei politici publice mai ample, care să combine școala, mediul universitar, instituțiile democratice, mass-media și organizațiile societății civile. Numai într-un asemenea cadru, identitatea europeană poate deveni o experiență socială trăită, nu doar o orientare declarativă.

Concluzii

Rezultatele empirice analizate, în special dinamica indicatorului NEET și nivelul participării civice, evidențiază faptul că formarea identității europene este condiționată de gradul de incluziune socială și de accesul la educație de calitate. În acest sens, relația dintre educația civică și identitatea europeană nu este una directă, ci mediată de factori socio-economici și instituționali.

Analiza relevă că Republica Moldova dispune deja de premise importante: curriculumul școlar include explicit educația pentru cetățenie democratică și drepturile omului; procesul de aderare a intrat într-o fază avan-

sată; reformele educaționale continuă; iar participarea civică și interesul public pentru democrație au căpătat un sens nou în contextul european. În același timp, apropierea rezultatelor referendumului din 2024, diferențele de participare și persistența inegalităților educaționale arată că identitatea europeană trebuie încă susținută prin politici publice consecvente și prin investiții în educație de calitate, incluziune și alfabetizare democratică. Rezultatele obținute, în special analiza indicatorului NEET, sugerează o relație indirectă între integrarea socio-economică și participarea civică, care poate influența formarea identității europene.

În perspectivă strategică, sunt necesare cel puțin trei direcții de acțiune. Prima vizează consolidarea educației civice și europene în curriculum, inclusiv prin metode participative, studii de caz și activități comunitare. A doua privește formarea continuă a cadrelor didactice, astfel încât acestea să poată aborda integrat cetățenia democratică, drepturile omului, gândirea critică și competențele digitale. A treia se referă la extinderea infrastructurii participării pentru tineri, prin centre de tineret, programe de voluntariat, educație electorală și proiecte de colaborare între școală, administrație și societatea civilă. În această logică, educația civică nu este doar o componentă a sistemului educațional, ci un instrument de europenizare democratică a societății moldovenești.

În ansamblu, rezultatele evidențiază că educația civică contribuie la formarea identității europene nu în mod direct, ci prin intermediul unor mecanisme precum integrarea socială, participarea civică și accesul la informație, ceea ce confirmă caracterul complex și multidimensional al acestui proces. Totuși, rezultatele trebuie interpretate în limitele metodologiei utilizate, care nu permite stabilirea unor relații cauzale, ci doar evidențierea unor conexiuni relevante între variabilele analizate.

Referințe bibliografice:

1. CONSILIUL UNIUNII EUROPENE. Moldova. [Publicație online]. Disponibil: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/moldova/> [Accesat: 01.03.2026].
2. CONSILIUL UNIUNII EUROPENE. EU opens accession negotiations with Moldova. 25 iunie 2024. [Publicație online]. Disponibil: <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/international-summit/2025/07/04/> [Accesat: 01.03.2026].

3. CURTEA CONSTITUȚIONALĂ A REPUBLICII MOLDOVA. Hotărârea nr. 24 din 31.10.2024 privind confirmarea rezultatelor referendumului republican constituțional din 20 octombrie 2024. [Publicație online]. Disponibil: https://www.constcourt.md/public/ccdoc/hotariri/h_24_2024_212d_2024_rou.pdf [Accesat: 03.03.2026].
4. COMISIA EUROPEANĂ. Moldova Report 2025. Bruxelles, 2025. [Publicație online]. Disponibil: https://enlargement.ec.europa.eu/document/download/23fa6af0-89b3-4532-a3d9-d1638727d14c_en [Accesat: 07.03.2026].
5. GUVERNUL REPUBLICII MOLDOVA. Programul Național de Aderare a Republicii Moldova la Uniunea Europeană pentru perioada 2025–2029. 28 mai 2025. [Publicație online]. Disponibil: <https://old.gov.md/ro/advanced-page-type/2025-2029-national-programme-accession-republic-moldova-eu> [Accesat: 10.03.2026].
6. MINISTERUL EDUCAȚIEI ȘI CERCETĂRII AL REPUBLICII MOLDOVA. Educație pentru societate – curriculum și ghiduri de implementare. [Publicație online]. Disponibil: https://mecc.gov.md/sites/default/files/21_ed_civica_ed_pt_societate_ro_2018-2019_final.pdf [Accesat: 10.03.2026].
7. BIROUL NAȚIONAL DE STATISTICĂ AL REPUBLICII MOLDOVA. Educația în Republica Moldova, ediția 2025. [Publicație online]. Disponibil: <https://statistica.gov.md> [Accesat: 12.03.2026].
8. UNDP MOLDOVA. Volunteering represents the most popular form of civic engagement. 29 mai 2024. [Publicație online]. Disponibil: <https://www.undp.org/moldova/press-releases/volunteering-represents-most-popular-form-civic-engagement-unless-holding-political-office-according-undp-study> [Accesat: 14.03.2026].
9. LÜHRMANN, Anna (2021): Disrupting the Autocratization Sequence: Towards Democratic Resilience. *Democratization*, 28., (5.), pp. 1019–1037.
10. COUNCIL OF EUROPE. Charter on Education for Democratic Citizenship and Human Rights Education. [Publicație online]. Disponibil: <https://www.coe.int/ru/web/compass/council-of-europe-charter-on-education-for-democratic-citizenship-and-human-rights-education> [Accesat: 15.03.2026].
11. CURRICULUM EDUCAȚIE CIVICĂ. Clasele V–IX. Chișinău: Arc, 2000. Disponibil <https://www.scribd.com/doc/38947912/Educatie-Civica-Curriculum> [Accesat: 15.03.2026].
12. CURRICULUM EDUCAȚIE MORAL-CIVICĂ. Clasele I–XII. Chișinău: Univers Pedagogic, 2006. Disponibil chrome-extension://efaidnbmnnnnibpcajpegglefindmkaj/https://mecc.gov.md/sites/default/files/curric_civica_tipograf.pdf [Accesat: 17.03.2026].

13. MERKEL, Wolfgang (2023): What Is Democratic Resilience and How Can We Strengthen It? Policy Brief no. 169, Toda Peace Institute, pp. 5–15.
14. MINISTERUL EDUCAȚIEI ȘI CERCETĂRII. Curriculum Național. Educația pentru societate (clasele V–IX). Chișinău, 2018. [Publicație online]. Disponibil: https://mecc.gov.md/sites/default/files/eps_gimnaziu_2018-08-14_curriculum_ghid.pdf [Accesat: 10.03.2026].
15. COMISIA EUROPEANĂ. Eurobarometer survey shows young people's active participation in civic and democratic life ahead of the European elections. 15 mai 2024. [Publicație online]. Disponibil: <https://participationpool.eu/2024/05/15/eurobarometer-survey-shows-young-peoples-active-participation-in-civic-and-democratic-life-ahead-of-the-european-elections/> [Accesat: 15.03.2026].